

รูปแบบการบริหารจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและบาลี ของคณะสงฆ์จังหวัดชัยภูมิ*

Management Model for Studying the Pariyatdhamma in the Dhamma and Pali Sections of the Chaiyaphum Province Sangha

พระสมพร สมจิตโต (สมพร อ่อนไธสง)

Phra Somporn Samacitto (Somporn Onthaisong)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิ

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Chaiyaphum Buddhist College, Thailand

Corresponding Author, E-mail: prasomporn.som@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพการบริหารจัดการการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและบาลี 2) ศึกษาแนวทางการบริหารจัดการศึกษาในสำนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม และแผนกบาลี และ 3) ศึกษารูปแบบการพัฒนาการบริหารจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและบาลี เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้บริหาร และครูผู้สอน จำนวน 24 รูป/คน ผู้ให้ข้อมูลเชิงลึกจากสนทนากลุ่ม จำนวน 18 รูป/คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสัมภาษณ์เชิงลึก และวิเคราะห์ข้อมูลแบบอรรถาธิบายและพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า

1. สภาพการบริหารจัดการการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและบาลี แบ่งการบริหารจัดการเรียนการสอนออกเป็น 5 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการจัดการเรียนการสอน 2) ด้านหลักสูตร 3) ด้านสื่อการเรียนการสอน 4) ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน และ 5) ด้านการวัดและประเมินผล
2. แนวทางการบริหารจัดการศึกษาในโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม และแผนกบาลี
1) ด้านการจัดการเรียนการสอน ปรับรูปแบบการเรียนการสอนให้เหมาะสม สร้างบรรยากาศที่กระตุ้นความสนใจ ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้เรียน พัฒนาทักษะการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับเป้าหมายทางการศึกษา 2) ด้านหลักสูตร ปรับปรุงหลักสูตรให้สอดคล้องกับมาตรฐาน พัฒนาคู่มือประกอบการสอนให้มี

*ได้รับบทความ: 18 พฤศจิกายน 2567; แก้ไขบทความ: 26 ธันวาคม 2567; ตอรับตีพิมพ์: 27 ธันวาคม 2567

Received: November 18, 2024; Revised: December 26, 2024; Accepted: December 27, 2024

ความเป็นระบบ 3) ด้านสื่อการเรียนการสอน ประยุกต์ใช้ระบบ E-Learning พัฒนาสื่อการเรียนการสอนที่ทันสมัยเพิ่มประสิทธิภาพการเรียนรู้ 4) ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน จัดกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนตระหนักถึงความสำคัญของการศึกษาพัฒนาทักษะที่สอดคล้องกับหลักสูตร 5) ด้านการวัดและประเมินผลปรับปรุงระบบใช้เทคโนโลยีเพื่อพัฒนาระบบการวัดผลและประเมินผลให้มีความแม่นยำและทันสมัย

3. รูปแบบการพัฒนาการบริหารจัดการศึกษาของพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและบาลี 1) การพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหาร 2) การพัฒนาการส่งเสริมสนับสนุนจากภายนอก 3) การพัฒนาการบริหารจัดการภายใน 4) การพัฒนาศักยภาพของครูผู้สอน และ 5) การพัฒนาแรงจูงใจภายในและแรงจูงใจของผู้เรียน

คำสำคัญ: การบริหารจัดการ; พระปริยัติธรรม; รูปแบบการจัดการ

Abstract

This research aims to: 1) study the management of Pariyatdhamma in the Dhamma and Pali schools, 2) explore guidelines for educational management in Pariyatdhamma in the Dhamma and Pali schools, and 3) examine models for developing the management of Pariyatdhamma in the Dhamma and Pali studies. This is qualitative research. The key informants included 24 administrators and teachers, as well as 18 participants in focus group discussions. The research tools consisted of in-depth interviews, and the data was analyzed through descriptive and explanatory methods.

The findings are as follows:

1. The current state of educational management for Pariyatdhamma in the Dhamma and Pali studies is organized into five aspects: 1) Teaching and learning management 2) Curriculum development 3) Learning materials 4) Teaching and learning activities 5) Assessment and evaluation.

2. Guidelines for educational management in Pariyatdhamma in the Dhamma and Pali schools are as follows: 1) Teaching and learning management: Adapt teaching methods to suit the learners, create an engaging atmosphere, encourage student participation, and develop learning skills in line with educational objectives. 2) Curriculum development: Revise curricula to meet standards and develop systematic teaching manuals. 3) Learning materials: Utilize e-learning systems and develop modern materials to enhance learning efficiency. 4) Teaching and learning activities: Organize activities that emphasize the importance of education and develop skills aligned with Buddhist principles.

5) Assessment and evaluation: Upgrade the evaluation system with technology to ensure accuracy and modernity.

3. Models for developing the management of Pariyatdhamma in the Dhamma and Pali studies include: 1) Enhancing the leadership of administrators, 2) Improving external support mechanisms, 3) Advancing internal management, 4) Enhancing the capacity of teachers, and 5) Cultivating intrinsic motivation and engagement among students.

Keywords: Management; Buddhist Scriptures; Management Style

1. บทนำ

การศึกษาตามแนวทางพระพุทธศาสนาและน้อมนำหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนามาใช้ในชีวิตประจำวันถือว่ามีความสำคัญอีกประการหนึ่ง ซึ่งจะช่วยทำให้การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมตัวเองให้เข้ากับสถานการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในปัจจุบันและทำให้สถานการณ์ในสังคมไทยเป็นไปอย่างสงบเรียบร้อยด้วยดี (มานี ไชยธีรานุวัฒน์ศิริ, 2554) ธรรมะในพระพุทธศาสนามี 2 ประการคือ คันถธรรมและวิปัสสนาธรรม คันถธรรม ได้แก่ ธรรมะที่ฟังศึกษาเล่าเรียน ได้แก่ พระพุทธพจน์หรือพระไตรปิฎก เรียกเต็มว่า พระปริยัติธรรม หมายถึง ธรรมะที่ฟังศึกษาเล่าเรียน ได้แก่ พระพุทธพจน์หรือพระไตรปิฎก เรียกเต็มว่า พระปริยัติธรรม ปริยัติธรรมหรือพระพุทธพจน์ที่ฟัง ศึกษาเล่าเรียนนั้นมี 9 อย่าง คือ สุตตะ เคยยะ เวยยาकरणะ คาถา อุทาน อิติวุตตะกะ ชาตกะ อัပ္พุตถัมมะ เวทัลละ เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า นวังกสัถธุศาสน์ การศึกษาเล่าเรียนปริยัติธรรมทั้ง 9 อย่างนี้ ของภิกษุสามเณรในปัจจุบัน เรียกว่า เรียนนักธรรม เรียนบาลี และแบ่งปริยัติธรรมออกเป็น 2 คือ พระปริยัติธรรมแผนกธรรม พระปริยัติธรรมแผนกบาลี (พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), 2556) วิปัสสนาธรรม คือ ธรรมะด้านการเจริญวิปัสสนาหรือกิจพระศาสนาในด้านการบำเพ็ญกรรมฐาน (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2546) การได้ศึกษาทั้งสองด้านนี้นับได้ว่าเป็นมีความสำคัญยิ่งต่อพระพุทธศาสนา ในปัจจุบันการจัดการศึกษานั้น มีรูปแบบ การจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ มี 5 รูปแบบ คือ 1) การจัดการศึกษาตามอัยยาศัย 2) การจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม 3) การจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี 4) การจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญ และ 5) การจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษา ซึ่งมีความสอดคล้องเกื้อกูลกันและกัน คณะสงฆ์และประชาชนให้ความสำคัญ และมีการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาเป็นหน่วยรองรับผู้เรียนจากโรงเรียนพระปริยัติธรรมทั้ง 3 แผนก มีวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่ชัดเจนเป็นไปในทิศทางเดียวกัน มีการปรับตัวให้สอดคล้องกับสังคมในปัจจุบัน เพื่อรักษาและจรรโลงไว้ซึ่งการศึกษาและการค้นคว้าทางพระพุทธศาสนา (ปัญญา คล้ายเดช, 2564, หน้า 141-153)

สำหรับการจัดการศึกษาภาษาบาลีนั้น นับว่าเป็นการเปิดทางไปสู่การศึกษาพระธรรมคำสั่งสอนขององค์สมเด็จพระบรมศาสดาที่ถูกบันทึกไว้ด้วยภาษาบาลีที่ละเอียดลึกซึ้ง ซึ่งถือว่าการช่วยรักษาคำสอนของพระบรมศาสดาให้ยั่งยืนมาได้จนถึงทุกวันนี้ เพราะความเจริญก้าวหน้าของการศึกษาภาษาบาลีคือความเจริญมั่นคงของพระพุทธศาสนาด้วยเช่นกัน การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี จึงถือว่าเป็นหัวใจของการศึกษาที่มีผลต่อความมั่นคงของพระพุทธศาสนา เพราะคัมภีร์สำคัญ เช่น พระไตรปิฎกของฝ่ายเถรวาทได้จารึกไว้เป็นภาษาบาลี และการรักษาต้นฉบับเดิมซึ่งเป็นภาษาบาลี เพื่อป้องกันพระพุทธพจน์ไม่ให้คลาดเคลื่อนที่เรียกว่า สัทธรรมปฏิรูปจึงต้องมีการศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ในปัจจุบันนี้น่าเป็นห่วงพระพุทธศาสนา มีคำกล่าวชวนให้คิดว่า ทุกวันนี้ปริยัติก็อาภัพ ปฏิบัติก็อาเพศ ปฏิเวธเลยอาพาธ คือเป็นนักปริยัติ มิได้เป็นนักปฏิบัติ เพราะรู้จัก รู้จำ แต่ไม่รู้จริง ไม่รู้แจ้ง บ้างก็เป็นนักปฏิบัติ มิได้เป็นนักปริยัติ เพราะรู้จริง รู้แจ้ง แต่ไม่รู้จัก ไม่รู้จำ แต่ถ้าได้ศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีนำไปปฏิบัติให้รู้แจ้งเห็นจริง จะเป็นทั้งนักปริยัติเป็นทั้งนักปฏิบัติ เพราะทั้งรู้จัก รู้จำ รู้จริง รู้แจ้ง และรู้จบนั่นเอง (พระพิจิตรธรรมพาที (ชัยวัฒน์ ธมฺมวฑฺฒโน), 2544) ฉะนั้นการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีจึงเป็นส่วนสำคัญที่จะรักษาศาสนธรรมไว้ได้อย่างสมบูรณ์ ด้านการศึกษาพระปริยัติธรรมของคณะสงฆ์ในปัจจุบัน คือการศึกษาที่พระภิกษุสามเณรจะต้องศึกษาเล่าเรียนค้นคว้ามีอยู่ 2 ด้าน คือ 1) ด้านการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรม แบ่งเป็น 3 ชั้น คือ นักธรรมชั้นตรี ชั้นโท และชั้นเอก สำหรับพระภิกษุสามเณรและธรรมศึกษาชั้นตรี ชั้นโท และชั้นเอก สำหรับฆราวาส โดยมีวิชาที่ศึกษา 4 วิทยวิชา คือ พุทธประวัติ พระธรรม พระวินัย และเรียงความแก้กระทู้ธรรม 2) ด้านการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี การศึกษาแผนกนี้แบ่งออกเป็น 8 ชั้น คือ เปรียญประโยค 1-2 และเปรียญธรรม 3-9 ประโยค โดยมีการเรียนมุ่งเน้นในเรื่องของภาษาบาลี และหลังธรรมตามพระไตรปิฎก อรรถกถา เป็นต้น โดยการศึกษาของคณะสงฆ์ในปัจจุบันนี้มีพัฒนาการการบริหารการศึกษาของคณะสงฆ์ก้าวหน้าตามลำดับ (เสริมศิลป์ จูโธสง, 2548) สภาพปัญหาของการจัดการศึกษาแผนกธรรมและบาลีในสำนักเรียนจังหวัดชัยภูมิ การจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและบาลีในจังหวัดชัยภูมียังคงเผชิญกับปัญหาหลายด้านที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพและประสิทธิภาพของการศึกษาในภาพรวม สภาพปัญหาเหล่านี้ ได้แก่ ปัญหาด้านการจัดการเรียนการสอน การเรียนการสอนในสำนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและบาลี ยังคงใช้วิธีการแบบดั้งเดิมที่เน้นการท่องจำและการถ่ายทอดความรู้ในลักษณะการบรรยาย ซึ่งทำให้ผู้เรียนขาดอารมณ์ร่วมและแรงจูงใจในการเรียน การเรียนรู้เชิงวิเคราะห์และการประยุกต์ใช้ธรรมะในชีวิตประจำวันยังไม่ได้รับการส่งเสริมในระดับที่เพียงพอ นอกจากนี้ ครูผู้สอนในบางสำนักเรียนยังขาดความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านและไม่ได้รับการพัฒนาในด้านทักษะการสอนที่ทันสมัยตามความต้องการของผู้เรียนในยุคดิจิทัล (สมพงษ์ สมานจิต, 2564, หน้า 45-60) ปัญหาด้านหลักสูตร หลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและบาลียังไม่ได้รับการปรับปรุงให้เหมาะสมกับบริบททางสังคมที่เปลี่ยนแปลง เช่น การปรับเนื้อหาให้สอดคล้องกับปัญหาสังคมหรือกา

บูรณาการธรรมะเข้ากับวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี หนังสือและคู่มือประกอบการสอนยังขาดมาตรฐานที่ชัดเจนและไม่ทันสมัย ส่งผลให้ผู้เรียนไม่สามารถเชื่อมโยงความรู้กับชีวิตจริงได้อย่างเต็มที่ (กรมการศาสนา, 2565) ปัญหาด้านสื่อการเรียนการสอนสื่อการเรียนการสอนที่ใช้ในสำนักเรียนยังคงขาดความหลากหลายและไม่สามารถตอบสนองความต้องการของผู้เรียนยุคใหม่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ การนำเทคโนโลยี เช่น ระบบ E-Learning, สื่อดิจิทัล หรือแอปพลิเคชัน มาประยุกต์ใช้ยังมีอยู่ในระดับจำกัด ส่งผลให้ผู้เรียนขาดโอกาสในการเรียนรู้ผ่านช่องทางที่เข้าถึงได้ง่ายและสะดวก (สำนักวิจัยและพัฒนาการศึกษา, 2566) ปัญหาด้านกิจกรรมการเรียนการสอน กิจกรรมการเรียนการสอนที่ส่งเสริมการเรียนรู้ยังมีน้อย และกิจกรรมที่ช่วยสร้างความสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนกับชุมชนยังไม่ได้รับการส่งเสริมอย่างเพียงพอ นอกจากนี้ การขาดกิจกรรมที่ช่วยพัฒนาทักษะการแสดงออกและการคิดสร้างสรรค์ของผู้เรียน ส่งผลให้ผู้เรียนขาดแรงจูงใจและความกระตือรือร้นในกระบวนการเรียนรู้ (สมพงษ์ สมานจิต, 2564, หน้า 45-60) ปัญหาด้านการวัดผลและประเมินผล ระบบการวัดผลและประเมินผลยังคงเน้นการสอบแบบเดิมที่วัดความสามารถด้านการท่องจำมากกว่าการวิเคราะห์หรือการประยุกต์ใช้ นอกจากนี้ การขาดการนำเทคโนโลยีเข้ามาพัฒนาระบบการวัดผล ทำให้การตรวจสอบผลการเรียนของผู้เรียนขาดความรวดเร็วและความโปร่งใส (กรมการศาสนา, 2565)

ด้วยเหตุดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาและเห็นว่าจากสภาพการณ์ของรูปแบบการบริหารจัดการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและบาลีของคณะสงฆ์จังหวัดชัยภูมิ อยู่ในภาวะปัจจุบันที่ทรงและทรุดตัวเช่นนี้ จะทำให้คำสอนของพระพุทธศาสนาไม่แพร่หลาย ทำให้ผลผลิตทางการศึกษาที่เป็นพระภิกษุสามเณรขาดคุณภาพที่ดี และอาจทำให้พระพุทธศาสนาเสื่อมสลายไปจากประเทศไทย การบริหารจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและบาลีในพื้นที่จังหวัดชัยภูมิ ประสบปัญหาและอุปสรรค ทั้งในปัจจุบันพระภิกษุและสามเณรเปลี่ยนไปศึกษาแผนกสามัญศึกษามากขึ้น เพราะการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม และแผนกบาลี ได้รับการวิพากษ์วิจารณ์ทั้งจากพระสงฆ์และพุทธศาสนิกชนว่า เป็นระบบการศึกษาที่ไม่สอดคล้องกับสังคมปัจจุบัน และไม่เอื้ออำนวยต่อการผลิตพระสงฆ์ที่มีคุณภาพได้ ดังนั้น เพื่อให้รูปแบบการบริหารจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและบาลีดำเนินไปด้วยดี บรรลुวัตถุประสงค์และเกิดประโยชน์สูงสุดในการดำรงไว้ซึ่งพระพุทธศาสนา จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องสำรวจรูปแบบและสภาพปัญหาการบริหารจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและบาลีของคณะสงฆ์จังหวัดชัยภูมิให้ชัดเจน และศึกษาแนวทางการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและบาลี ของคณะสงฆ์จังหวัดชัยภูมิ เพื่อนำข้อมูลสำคัญที่ค้นพบที่ได้จากการศึกษาในครั้งนี้ไปใช้ในการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและบาลีของคณะสงฆ์จังหวัดชัยภูมิ ให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลได้อย่างเป็นรูปธรรมยิ่งขึ้น

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการบริหารจัดการการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและบาลีของคณะสงฆ์จังหวัดชัยภูมิ
2. เพื่อศึกษาแนวทางการบริหารจัดการศึกษาในสำนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม และแผนกบาลี ของคณะสงฆ์จังหวัดชัยภูมิ
3. เพื่อศึกษารูปแบบการพัฒนาการบริหารจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและบาลีของคณะสงฆ์จังหวัดชัยภูมิ

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้ทำการรวบรวมข้อมูลเพื่อใช้เป็นแนวทางในการบริหารจัดการเรียนการสอนพระปริยัติแผนกธรรมและบาลีของสำนักศาสนศึกษาในจังหวัดชัยภูมิ มีขั้นตอนดังนี้

1. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัย ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัยแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มได้แก่ 1) ผู้ให้ข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ (In-depth Interview) ได้แก่ ผู้บริหาร และครูผู้สอนของสำนักศาสนศึกษาในจังหวัดชัยภูมิ จำนวน 6 สำนักศาสนศึกษา จำนวน 24 รูป/คน 2) ผู้ให้ข้อมูลเชิงลึกจากสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิด้านบาลี จำนวน 5 รูป/คน ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการบริหารจัดการศึกษา จำนวน 5 รูป/คน และครูใหญ่จากสำนักศาสนศึกษา จำนวน 8 รูป รวมทั้งสิ้นจำนวน 18 รูป/คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยได้ใช้เครื่องมือในการวิจัยรวมทั้งหมด 2 ประเภท โดยเครื่องมือวิจัยทั้งสองรูปแบบได้รับการตรวจสอบคุณภาพโดยอาศัยการประเมินความครอบคลุมของเนื้อหาและความเหมาะสมของคำถาม การพิจารณาผลที่ได้จึงมีความน่าเชื่อถือ ทำให้ข้อมูลที่รวบรวมมีความน่าเชื่อถือและครอบคลุมเป้าหมายของการวิจัย ดังนี้ 1) แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เกี่ยวกับการบริหารจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม แผนกบาลี ของสำนักพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและบาลีของสำนักเรียน จำนวน 6 สำนัก 2) แบบสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) เป็นแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างเช่นเดียวกับแบบสัมภาษณ์เชิงลึก เกี่ยวกับรูปแบบการบริหารจัดการศึกษา แนวทางการบริหารจัดการศึกษาและรูปแบบการพัฒนาการบริหารจัดการศึกษาในโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม แผนกบาลี

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล จากการสัมภาษณ์ (Interview) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญและ การสนทนากลุ่มเฉพาะผู้เชี่ยวชาญ (Focus Group Discussion) เพื่อนำเสนอรูปแบบการบริหารจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม แผนกบาลีของคณะสงฆ์ รวมทั้งสิ้นจำนวน 18 รูป/คน

4. การวิเคราะห์ข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) จากเอกสาร การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม การสัมภาษณ์เชิงลึก ใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลแบบบรรยายอธิบายและพรรณนาความ วิเคราะห์ข้อมูลการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ข้อมูลการสนทนากลุ่มผู้เชี่ยวชาญ ใช้วิธีการโดยการตีความหมายในรูปแบบของการวิเคราะห์เนื้อหา ซึ่งจะกระทำไปพร้อมๆ กันตลอดระยะเวลาที่ดำเนินการวิจัย และวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา (Content Analysis) เพื่อสรุปหารูปแบบการบริหาร จัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม แผนกบาลี ของคณะสงฆ์จังหวัดชัยภูมิ โดยสรุปเป็นความคิดรวบยอดจากการศึกษาเชิงเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่มเฉพาะ

4. สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง รูปแบบการบริหารจัดการการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและบาลี ของคณะสงฆ์ จังหวัดชัยภูมิ” สรุปผลการวิจัยเรียงตามวัตถุประสงค์ได้ดังนี้

1. สภาพการบริหารจัดการการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและบาลี ของคณะสงฆ์ จังหวัดชัยภูมิ แบ่งการบริหารจัดการการเรียนการสอนออกเป็น 5 ด้าน ดังต่อไปนี้ 1) ด้านการจัดการเรียนการสอน การจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและบาลีทุกแห่งเป็นไปในลักษณะตามมีตามเกิด ซึ่งขึ้นอยู่กับวิธีการสอนของครูแต่ละคนที่ได้รับการถ่ายทอดมา การเรียนการสอนยังยึดผู้สอนเป็นศูนย์กลางและตำราเป็นหลัก ปัจจุบันมีผู้บวชเรียนน้อยลง สามเณรที่จะมาบวชเรียนก็น้อยลงเป็นอย่างมาก เพราะการศึกษาภาคบังคับบ้าง เพราะมองไม่เห็นเป้าหมายในการบวชเรียน 2) ด้านหลักสูตร หลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและบาลีเป็นหลักสูตรที่เก่าแก่ ถึงแม้ว่าจะไม่มีใครประเมินว่าล้าสมัย จัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรที่คณะสงฆ์กำหนด โดยมหาเถรสมาคมได้มอบหมายให้เป็นอำนาจหน้าที่โดยตรงของเจ้าสำนักเรียน เจ้าสำนักศาสนศึกษา เจ้าสำนักเรียนคณะจังหวัด และเจ้าอาวาส ดำเนินการจัดการเรียนการสอนให้พระภิกษุสามเณรในสังกัดได้รับการศึกษาพร้อมทั้งจัดหาสถานที่เรียน สื่ออุปกรณ์การเรียน และครูผู้สอน ตลอดถึงงบประมาณค่าใช้จ่ายอื่นๆ ที่จำเป็นในการจัดการเรียนการสอน 3) ด้านสื่อการเรียนการสอน การจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ปัญหาที่สำคัญในการบริหารจัดการด้านสื่อการเรียนการสอน คือปัญหาด้านงบประมาณ ปัญหา หลักๆ ในเรื่องของสื่อการเรียนการสอนก็คือการจัดหาวัสดุ อุปกรณ์ต่างๆ ที่ทันสมัยให้มาใช้ในสำนัก หากเป็นสำนักเรียนใหญ่ๆ คงไม่มีปัญหา แต่สำนักเรียนเล็กๆ ในภูมิภาคถือว่าเป็นเรื่องใหญ่อยู่ เพราะเกี่ยวข้องกับเรื่องของงบประมาณของวัดหรือของสำนักเรียน บางสำนักก็มีทุนน้อยก็แทบไม่มีใช้ 4) ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน ห้องเรียนการเรียนการสอนภาษาบาลีนั้นต้องใช้เวลามากใช้เวลาอยู่กับตำราแบบตลอด ต้องใช้ความเพียรเป็นอย่างมาก ผู้เรียนส่วนใหญ่จึงไม่ค่อยคำนึงหรือให้ความสำคัญกับเรื่องของกิจกรรม มีความรู้สึกลัวว่าทำให้เสียเวลาของการดูหนังสือไปก็มี ในเรื่องกิจกรรมอาจจะไม่ใช่เฉพาะในห้องเรียนเท่านั้นที่จัดเป็นกิจกรรมการ

เรียนการสอนได้ กิจกรรมต่างๆ นอกห้องเรียนก็เป็นสิ่งสำคัญไม่น้อยทีเดียวที่จะทำให้ผู้เรียนได้นำสิ่งที่เรียนรู้อมาใช้ประโยชน์ หรือได้ทบทวน ได้เกิดความคิดใหม่ๆ เกี่ยวกับสิ่งที่เรียน 5) ด้านการวัดและประเมินผล การวัดผลและประเมินผลของการศึกษาภาษาบาลีในปัจจุบันในระดับสำนักมีการวัดผลประเมินผลเป็นประจำอยู่แล้ว แต่ในระดับสนามหลวงยังคงไม่ค่อยมีมาตรฐานเท่าที่ควรคือรู้สึกว่าจะไม่ค่อยเหมาะกับยุคปัจจุบันเท่าที่ควรน่าจะมีการปรับเปลี่ยนบ้างการตรวจในสนามหลวงก็เช่นกันดูไม่เป็นมาตรฐานเดียวกันเท่าที่ควร กรรมการตรวจบางท่านก็อาจไม่ได้สอนประจำอาจทำให้การตรวจคลาดเคลื่อนบ้าง

2. แนวทางการบริหารจัดการศึกษาในโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม และแผนกบาลี ของคณะสงฆ์จังหวัดชัยภูมิ อธิบายเป็นรายด้าน ดังต่อไปนี้ 1) ด้านการจัดการเรียนการสอน มีแนวทางการบริหารจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและบาลี โดยควรให้ความสำคัญกับนักเรียนและครูสอนอย่างเต็มที่ มีการปรับรูปแบบการเรียนการสอนที่ดึงดูดให้ผู้เรียนมีอารมณ์ร่วมในการเรียน 2) ด้านหลักสูตร มีแนวทางการบริหารจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและบาลี โดย ควรมีการปรับปรุงหลักสูตรให้เหมาะสมตามสมควร,ปรับปรุงหนังสือคู่มือประกอบการสอนให้เป็นมาตรฐานของสนามหลวง 3) ด้านสื่อการเรียนการสอน แนวทางการจัดการเรียนการสอนของ พระปริยัติธรรม แผนกธรรมและบาลีของคณะสงฆ์จังหวัดชัยภูมิ ด้านสื่อการเรียนการสอน พบว่า ควรประยุกต์ใช้ระบบการเรียนการสอนแบบ E-Learning ในรูปแบบสื่อการสอนที่ ทันสมัยที่เป็นระบบ แอปพลิเคชัน การ์ตูนแอนิเมชัน มีสื่อการสอนต่างๆ โดยการเรียนรู้ผ่านทางระบบออนไลน์ ผ่านทาง Smart Phone, E-Book ผ่านทางคอมพิวเตอร์ ที่มีเนื้อหาสาระเข้าถึงเข้าใจได้ง่ายสามารถชมได้ 24 ชั่วโมง ซึ่งจะ สามารถทำให้เข้าถึงคนรุ่นใหม่และผู้สนใจได้สะดวก และใช้สื่อสาธารณะที่เป็นแบบการ์ตูนธรรมะ การ์ตูนชาดก ควรนำข่าวจากทีวีจากสื่อต่างๆ มาถาเป็นธรรมะ เช่น ข่าวห่วย ข่าวฆาตกรรม ข่าวทำแท้ง ขาดธรรมะข้อใด หรือข่าวเกี่ยวกับ วิทยาศาสตร์ ข่าวการเมือง ว่ามีพระพุทธรูปองค์ใดอย่างไรบ้าง อันเป็นเครื่องมือชนิดหนึ่งที่ช่วยให้ผู้เรียนจะรู้สึกได้ว่า ธรรมะทันสมัยและเข้าถึงได้ง่าย 4) ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน แนวทางการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและบาลีของคณะสงฆ์จังหวัดชัยภูมิ ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน พบว่า ควรจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนเห็นความสำคัญของการเรียน มีกิจกรรมที่ส่งเสริมให้นักเรียนกล้า แสดงออกอย่างเต็มที่ และควรมีกิจกรรมที่ช่วยสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสำนักเรียนกับชุมชนให้มากขึ้น 5) ด้านการวัดและประเมินผล แนวทางการบริหารจัดการการเรียนการสอนของพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและบาลีของคณะสงฆ์จังหวัดชัยภูมิ ในด้านการวัดและประเมินผล พบว่า ในสำนักเรียนควรมีการวัดผลและประเมินผลเป็น ประจำและเป็นระบบ สนามหลวงทั้งธรรมและบาลีควรมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงระบบ การวัดผลและประเมินผลให้เหมาะสมกับสภาพปัจจุบัน และควรใช้เทคโนโลยีเข้ามาพัฒนาระบบการวัดและประเมินผล เพื่อให้ผู้เรียนได้ตรวจสอบผลการเรียนของตนรวมถึงผลการทดสอบอื่นๆ และสามารถเข้าถึงข้อมูลได้รวดเร็ว

3. รูปแบบการพัฒนาการบริหารจัดการศึกษาของพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและบาลี ของคณะสงฆ์จังหวัดชัยภูมิ สรุปประเด็นการพัฒนาออกเป็น 5 ด้าน ดังต่อไปนี้ 1) การพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหาร ผู้บริหาร 3 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านวิสัยทัศน์ ควรพัฒนาให้ผู้มีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล เช่น วิสัยทัศน์เชิงกลยุทธ์ วิสัยทัศน์แบบมุ่งผลสัมฤทธิ์ เป็นต้น 2) ด้านพฤติกรรมกรรมการบริหารของผู้นำ การพัฒนาด้านพฤติกรรมกรรมการบริหารของผู้นำ ต้องมุ่งเน้นการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม สร้างทีมงานเพื่อจัดการศึกษานักธรรมและบาลีโดยเฉพาะ 3) ด้านภาวะผู้นำทางวิชาการ การบริหารการศึกษาต้องตั้งเป้าประสงค์และมุ่งสู่ผลสัมฤทธิ์ และจัดทำแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสำนักศาสนศึกษาอย่างต่อเนื่อง 2) การพัฒนาการส่งเสริมสนับสนุนจากภายนอก 3 ด้าน ได้แก่ 1) การพัฒนาด้านการส่งเสริมสนับสนุนจากคณะสงฆ์ คณะสงฆ์ผลักดันให้มีกฎหมายรับรองการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและบาลีจากภาครัฐ วางแนวทางการพัฒนาการจัดการศึกษา พระปริยัติธรรมแผนกธรรมและบาลี ที่ตอบสนองความต้องการของผู้เรียน พัฒนาหลักสูตรการศึกษาและประเมินผลการใช้หลักสูตรอย่างต่อเนื่อง 2) การพัฒนาด้านการส่งเสริมสนับสนุนจากภาครัฐ ภาครัฐมีนโยบายในการส่งเสริมการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและบาลีของคณะสงฆ์ที่ชัดเจน ออกกฎหมายเพื่อรองรับการ จัดการศึกษา จัดสรรงบประมาณ สนับสนุนในลักษณะเดียวกับองค์กรทางการศึกษารูปแบบอื่นๆ 3) การพัฒนาด้านการส่งเสริมสนับสนุนจากพุทธศาสนิกชน เปิดโอกาสให้พุทธศาสนิกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา สร้างกระบวนการมีส่วนร่วมระหว่างวัดกับชุมชนระดมทุนจัดตั้งกองทุนเพื่อการศึกษาพระปริยัติธรรมและหาผู้สนับสนุนหลักจากองค์กรภาคเอกชน 3) การพัฒนาการบริหารจัดการภายใน 4 ด้าน ได้แก่ 1) การพัฒนาด้านรูปแบบขององค์กร จัดตั้งสำนักศาสนศึกษาประจำตำบลหรือประจำอำเภอขึ้น เพื่อเป็นสถานที่เรียนแก่คณะสงฆ์ในพื้นที่นั้นๆ ทำโครงสร้างการบริหารของสำนักศาสนศึกษาที่ชัดเจน 2) การพัฒนาการบริหารจัดการด้านวิชาการ สำนักศาสนศึกษาพัฒนาระบบบริหารจัดการหลักสูตรให้เหมาะสมกับสภาพการจัดการศึกษาของ พัฒนาระบบการวัดผลและประเมินผลภายในก่อนส่งเข้าสอบในสนามหลวง จัดทำคู่มือการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและบาลี 3) การพัฒนาด้านการบริหารจัดการงบประมาณ พัฒนาระบบการจัดทำบัญชีงบประมาณ จัดทำแผนการใช้จ่ายงบประมาณประจำปี มีระบบประเมินความคุ้มค่าการใช้จ่ายงบประมาณในแต่ละปี การศึกษา 4) การพัฒนาด้านการบริหารและการพัฒนาทรัพยากรบุคคล จัดทำแผนอัตรากำลัง กำหนดอายุการใช้งาน วางแผนพัฒนา ส่งเสริมขวัญและกำลังใจ และการปลดระวางบุคลากรที่ชัดเจน สรรหาคัดเลือกและบรรจุบุคคลที่มีคุณสมบัติตรงตามความต้องการ 4) การพัฒนาศักยภาพของครูผู้สอน 3 ด้าน ได้แก่ 1) การพัฒนาศักยภาพด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ พัฒนาองค์ความรู้ในด้านการกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย จัดทำแผนการสอน พัฒนาเทคนิคและวิธีการสอน ส่งเสริมให้ครูพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย 2) การพัฒนาศักยภาพด้านการใช้สื่อและเทคโนโลยีในการจัดการเรียนรู้ พัฒนาองค์ความรู้การใช้สื่อและเทคโนโลยีในการจัดการเรียนรู้ ส่งเสริมให้ครูผลิตสื่อการสอนเพื่อใช้ในการจัดการเรียนการ

สอน และนำสื่อเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้ในการจัดการเรียนการสอนและสร้างนวัตกรรมทางการเรียนที่แปลกใหม่มาใช้ในการจัดการเรียนการสอน 3) การพัฒนาศักยภาพด้านการวัดประเมินผลในชั้นเรียน พัฒนาองค์ความรู้ด้านการวัดและประเมินผลในชั้นเรียนให้แก่ครู มีการประเมินผลระหว่างเรียน พร้อมทั้งพัฒนาระบบการประเมินผลและติดตามผลการเรียนรู้ของผู้เรียนเป็นรายบุคคล 5) การพัฒนาแรงขับเคลื่อนและแรงจูงใจของผู้เรียน 4 ด้าน ได้แก่ 1) การพัฒนาเจตคติต่อการเรียน สร้างความเชื่อมั่นให้กับผู้เรียนว่าการเรียนพระปริยัติธรรมจะทำให้ชีวิตประสบความสำเร็จ 2) การพัฒนาแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ของผู้เรียน จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนค้นหาต้นแบบในการศึกษาพระปริยัติธรรม ให้รางวัลแก่ผู้ที่สอบได้ในระดับชั้นต่างๆ มอบทุนการศึกษาแก่ผู้ที่สอบได้นักธรรมและบาลียกย่องเชิดชูและสนับสนุนให้มีความก้าวหน้าในหน้าที่การงานและด้านการศึกษา 3) การพัฒนาภาวะความสุขของผู้เรียน จัดสภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกชั้นเรียนที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ ให้คำปรึกษา ช่วยแนะนำ และแก้ปัญหาแก่ผู้เรียน จัดให้มีกิจกรรมนันทนาการทั้งในระหว่างเรียนและนอกเวลาเรียน 4) การพัฒนาพฤติกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียน จัดทำระเบียบของสำนักศาสนศึกษาที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน จัดตารางกิจกรรมเพื่อให้ผู้เรียนอ่านหนังสือด้วยตัวเอง

5. อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง รูปแบบการบริหารจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและบาลี ของคณะสงฆ์จังหวัดชัยภูมิ อภิปรายผลการวิจัยได้ดังนี้

1. ผลการศึกษาพบว่า สภาพการบริหารจัดการการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและบาลี ของคณะสงฆ์จังหวัดชัยภูมิ แบ่งการบริหารจัดการเรียนการสอนออกเป็น 5 ด้าน ประกอบไปด้วย ด้านการจัดการเรียนการสอน มีแนวทางการบริหารจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและบาลี โดยควรให้ความสำคัญกับนักเรียนและครูสอนอย่างเต็มที่ มีการปรับรูปแบบการเรียนการสอนที่ดึงดูดให้ผู้เรียน มีอารมณ์ร่วมในการเรียน ด้านหลักสูตร มีแนวทางการบริหารจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและบาลี โดยควรมีการปรับปรุงหลักสูตรให้เหมาะสมตามสมควรปรับปรุงหนังสือคู่มือประกอบการสอนเป็นต้นให้เป็นมาตรฐานของสนามหลวง ด้านสื่อการเรียนการสอน มีแนวทางการบริหารจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและบาลี โดยมีการจัดสรรงบประมาณในการจัดซื้อ จัดหาสื่อการเรียนการสอนที่เหมาะสมและทันสมัย มีการอบรมผู้สอนในการใช้สื่อการเรียนการสอนให้มีความรู้ความเข้าใจในการใช้สื่อการเรียนการสอน กองบาลีสนามหลวงควรเป็นคลังในการสร้างสรรค์ เผยแพร่ ปรับปรุง สื่อการเรียนการสอนที่เป็นมาตรฐาน ด้านกิจกรรมการเรียนสอน มีแนวทางการบริหารจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมบาลี โดยควรจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนเห็นความสำคัญของการเรียนควรมีกิจกรรมที่ส่งเสริมให้นักเรียนกล้าแสดงออกอย่างเต็มที่และมีกิจกรรมที่ช่วยสร้างความสัมพันธ์ระหว่าง

สำนักเรียนกับชุมชนให้มากขึ้น ด้านการวัดผลและประเมินผล มีแนวทางการบริหารจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและบาลี โดยในสำนักเรียนควรมีการวัดผลและประเมินผลเป็นประจำและ เป็นระบบ สนามหลวงควรมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงระบบการวัดผลและประเมินผลให้เหมาะสมกับสภาพปัจจุบัน สอดคล้องกับงานวิจัย เรื่อง การบริหารจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี จังหวัดสุราษฎร์ธานี (พระมหาศรภูมิ สิริวัฒน (จิตรจํานงค์), 2557) ผลการวิจัยพบว่า การบริหารจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี จังหวัดสุราษฎร์ธานีมีรูปแบบการบริหารจัดการ 5 ด้าน คือ ด้านหลักสูตร ด้านการจัดการเรียน การสอน ด้านสื่อการเรียนการสอน ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน และด้านการวัดผลและประเมินผล

2. ผลการศึกษาพบว่า แนวทางการบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและบาลีของคณะ สงฆ์จังหวัดชัยภูมิ อธิบายเป็นรายด้าน ดังต่อไปนี้ ด้านการจัดการเรียนการสอน มีแนวทางพัฒนาการ บริหารจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและบาลี โดยควรให้ความสำคัญกับนักเรียนและครูสอน อย่างเต็มที่, มีการปรับรูปแบบการเรียนการสอนที่ดึงดูดให้ผู้เรียนมีอารมณ์ร่วมในการเรียน ด้านหลักสูตร มีแนวทางการบริหารจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและบาลี โดยควรมีการปรับปรุงหลักสูตรให้ เหมาะสมตามสมควร, ปรับปรุงหนังสือคู่มือประกอบการสอนให้เป็นมาตรฐานของสนามหลวง ด้านสื่อการ เรียนการสอนแนวทางการจัดการเรียนการสอนของพระปริยัติธรรม แผนกธรรมและบาลี ของคณะสงฆ์ จังหวัดชัยภูมิ ด้านสื่อการเรียนการสอน ควรประยุกต์ใช้ระบบการเรียนการสอนแบบ E-Learning ในรูปแบบสื่อการสอนที่ ทันสมัยที่เป็นระบบ แอปพลิเคชัน การ์ตูนแอนิเมชัน มีสื่อการสอนต่างๆ โดยการ เรียนรู้ผ่านทางระบบออนไลน์ ผ่านทาง Smart Phone, E-Book ผ่านทางคอมพิวเตอร์ ที่มีเนื้อหาสาระ เข้าถึงเข้าใจได้ง่ายสามารถชมได้ 24 ชั่วโมง ซึ่งจะสามารถทำให้เข้าถึงคนรุ่นใหม่และผู้สนใจได้สะดวก และ ใช้สื่อสาธารณะที่เป็นแบบการ์ตูนธรรมชาติ การ์ตูนชาดก ควรนำข่าวจากทีวี จากสื่อต่างๆ มาถามเป็นธรรมะ เช่น ข่าวหอย ข่าวฆาตกรรม ข่าวทำแท้ง ขาดธรรมะข้อใด หรือข่าวเกี่ยวกับ วิทยาศาสตร์ ข่าวการเมือง ว่ามีพระพุทธพจน์ตรัสไว้อย่างไรบ้าง อันเป็นเครื่องมือชนิดหนึ่งที่ช่วยให้ ผู้เรียนจะรู้สึก ว่า ธรรมะทันสมัย และเข้าถึงได้ง่าย ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน แนวทางการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนก ธรรมและบาลีของคณะสงฆ์จังหวัดชัยภูมิ ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน พบว่า ควรจัดกิจกรรมการเรียน การสอนเพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนเห็นความสำคัญของการเรียน มีกิจกรรมที่ส่งเสริมให้นักเรียนกล้า แสดงออก อย่างเต็มที่ และควรมีกิจกรรมที่ช่วยสร้างความสัมพันธ์ ระหว่างสำนักเรียนกับชุมชนให้มากขึ้นด้านการ วัดและประเมินผล แนวทางการบริหารจัดการการเรียนการสอนของพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและบาลี ของคณะสงฆ์จังหวัดชัยภูมิ ในด้านการวัดและประเมินผล พบว่า ในสำนักเรียนควรมีการวัดผลและประเมิน ผลเป็น ประจำและเป็นระบบ สนามหลวงทั้งธรรมและบาลีควรมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงระบบ การ วัดผลและประเมินผลให้เหมาะสมกับสภาพปัจจุบัน และควรใช้เทคโนโลยีเข้ามาพัฒนาระบบการวัดและ ประเมินผล เพื่อให้ผู้เรียนได้ตรวจสอบผลการเรียนของตนรวมถึงผลการทดสอบอื่นๆ และสามารถเข้าถึง

ข้อมูลได้รวดเร็ว สอดคล้องกับผลงานของพระมหาสุธรรม สุตโน (แก้วเคน) (2567, หน้า 35-46) ซึ่งศึกษาเรื่อง แนวทางการพัฒนาหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีสู่ความเป็นเลิศ ด้านของหลักสูตรพบว่าควรปรับปรุงหลักสูตรให้เหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบัน และปรับปรุงหนังสือคู่มือประกอบการสอนให้เป็นมาตรฐานของสนามหลวง ด้านสื่อการเรียนการสอน ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน และด้านการวัดและประเมินผล สอดคล้องกับผลงานวิจัยของพระครูปลัดสวญ จิตธมโม (บัวแก้ว) (2561) ศึกษาเรื่อง แนวทางการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม จังหวัดสมุทรปราการ พบว่า ด้านสื่อการเรียนการสอน ควรประยุกต์ใช้ระบบการเรียนการสอนแบบ E-Learning โดยใช้สื่อการสอนที่ทันสมัย เช่น แอปพลิเคชัน การ์ตูนแอนิเมชัน และสื่อออนไลน์ผ่านสมาร์ทโฟนและคอมพิวเตอร์ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถเข้าถึงเนื้อหาได้ตลอด 24 ชั่วโมง และรู้สึว่าธรรมะทันสมัยและเข้าถึงได้ง่าย ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน ควรจัดกิจกรรมที่กระตุ้นให้ผู้เรียนเห็นความสำคัญของการเรียน ส่งเสริมการแสดงออกอย่างเต็มที่ และสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสำนักเรียนกับชุมชน ด้านการวัดและประเมินผล พบว่า ควรมีการวัดผลและประเมินผลเป็นประจำและเป็นระบบ ปรับปรุงระบบการวัดผลให้เหมาะสมกับสภาพปัจจุบัน และใช้เทคโนโลยีในการพัฒนาระบบการวัดผล เพื่อให้ผู้เรียนสามารถตรวจสอบผลการเรียนและเข้าถึงข้อมูลได้อย่างรวดเร็ว

3. ผลการศึกษาพบว่า รูปแบบการพัฒนาการบริหารจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม และแผนกบาลีของคณะสงฆ์จังหวัดชัยภูมิ 5 ด้าน อธิบายได้ดังต่อไปนี้ การพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหาร ผู้บริหาร การพัฒนาด้านภาวะผู้นำของผู้บริหารจะต้องมีการพัฒนา 3 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านวิสัยทัศน์ ควรพัฒนาให้ผู้ผู้นำมีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล 2) ด้านพฤติกรรมกรรมการบริหารของผู้นำ การพัฒนาด้านพฤติกรรมกรรมการบริหารของผู้นำ ต้องมุ่งเน้นการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม สร้างทีมงานเพื่อจัดการศึกษานักธรรมและบาลีโดยเฉพาะ 3) ด้านภาวะผู้นำทางวิชาการ การบริหารการศึกษาต้องตั้งเป้าประสงค์และมุ่งสู่ผลสัมฤทธิ์ และจัดทำแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสำนักศาสนศึกษาอย่างต่อเนื่อง การพัฒนาการส่งเสริมสนับสนุนจากภายนอก การพัฒนาด้านการส่งเสริมสนับสนุนจากภายนอกจะต้องพัฒนา 3 ด้าน ได้แก่ 1) การพัฒนาด้านการส่งเสริมสนับสนุนจากคณะสงฆ์ 2) การพัฒนาด้านการส่งเสริมสนับสนุนจากภาครัฐ และ 3) การพัฒนาด้านการส่งเสริมสนับสนุนจากพุทธศาสนิกชน การพัฒนาการบริหารจัดการภายใน การพัฒนาการบริหารจัดการภายใน 4 ด้าน ได้แก่ 1) การพัฒนาด้านรูปแบบขององค์กร 2) การพัฒนาการบริหารจัดการด้านวิชาการ 3) การพัฒนาด้านการบริหารจัดการงบประมาณ และ 4) การพัฒนาด้านการบริหารและการพัฒนาทรัพยากรบุคคล การพัฒนาศักยภาพของครูผู้สอน การพัฒนาศักยภาพของครูผู้สอนจะต้องทำการพัฒนา 3 ด้าน ได้แก่ 1) การพัฒนาศักยภาพด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ 2) การพัฒนาศักยภาพด้านการใช้สื่อและเทคโนโลยีในการจัดการเรียนรู้ 3) การพัฒนาศักยภาพด้านการวัดประเมินผลในชั้น การพัฒนาแรงขับภายในและแรงจูงใจของผู้เรียน การพัฒนาแรงขับภายในและแรงจูงใจ

ของผู้เรียน 4 ด้าน ได้แก่ 1) การพัฒนาเจตคติต่อการ 2) การพัฒนาแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ของผู้เรียน 3) การพัฒนาภาวะความสุขของผู้เรียน และ 4) การพัฒนาพฤติกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียน สอดคล้องกับงานวิจัย เรื่อง รูปแบบพัฒนาการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม และแผนกบาลี ของสำนักศาสนศึกษา ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 8 (พระมหาสมพงษ์ เกศานุช และคณะ, 2561, หน้า 1-12) พบว่า รูปแบบพัฒนาการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม และแผนกบาลี ของสำนักศาสน ศึกษาในเขตปกครอง คณะสงฆ์ภาค 8 ประกอบด้วยการพัฒนาจำนวน 5 ด้าน 17 ประเด็น และ 94 แนวทาง พัฒนา ได้แก่ 1) การพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหาร ประกอบด้วย 3 ประเด็น 15 แนวทางพัฒนา 2) การ พัฒนาการส่งเสริม สนับสนุนจากภายนอก ประกอบด้วย 3 ประเด็น 20 แนวทางพัฒนา 3) การพัฒนาการ บริหารจัดการ ภายใน ประกอบด้วย 4 ประเด็น 26 แนวทางพัฒนา 4) การพัฒนาศักยภาพของครูผู้สอน ประกอบด้วย 3 ประเด็น 14 แนวทางพัฒนา และ 5) การพัฒนาแรงขับภายในและแรงจูงใจของผู้เรียน ประกอบ ด้วย 4 ประเด็น 19 แนวทางพัฒนาและผู้เชี่ยวชาญที่ยืนยันรูปแบบทั้ง 20 รูป/คน มีความเห็นสอดคล้องกัน และเห็นด้วยกับรูปแบบพัฒนาการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม และแผนกบาลีของสำนักศาสน ศึกษาในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 8 ทุกแนวทางการพัฒนา

6. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

1.1 ด้านหลักสูตร หลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกบาลีควรได้รับการปรับปรุง โดยเฉพาะ ด้าน เนื้อหาโดยให้ผู้เรียนได้ทำการศึกษาวิเคราะห์เนื้อหาในหลักสูตร เพื่อจะได้นำเอาความรู้ที่เกิดจากการ ศึกษาวิเคราะห์นั้นไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ หรือควรมีการบูรณาการความรู้รอบตัว อย่างอื่นที่เหมาะสมเข้าในหลักสูตรแบบเรียนด้วย เพื่อเพิ่มพูนทักษะความรู้ต่างๆ ให้แก่ภิกษุและสามเณรสามารถนำไป ประยุกต์ใช้ในการดำรงสมณเพศและการเผยแผ่ต่อไป

1.2 ด้านการจัดการเรียนการสอน ให้ความสำคัญกับนักเรียนและครูสอนอย่างเต็มที่ ควรมี การปรับปรุงรูปแบบการเรียนการสอนให้มีความน่าสนใจยิ่งขึ้น ดึงดูดให้ผู้เรียนมีอารมณ์ร่วมในการเรียนมากขึ้น มีการระดมทุนรวมถึงสนับสนุนด้านงบประมาณที่เพียงพอ เพิ่มทักษะการสอนให้แก่ครู สอนมากขึ้น

1.3 ด้านการสื่อการเรียนการสอน จัดหาสื่อการเรียนการสอนที่ทันสมัยอย่างเพียงพอ สนับสนุนให้ผู้มีความรู้ความสามารถในการผลิตสื่อการสอนของวิชาแผนกนี้มีมากขึ้น เพิ่มทักษะการสอน ให้แก่ครูสอนให้มีความรู้ความเข้าใจในการนำสื่อการเรียนการสอนมาใช้ให้เกิดประโยชน์เต็มที่ จัดสรรงบประมาณในด้านสื่อการเรียนการสอนอย่างเพียงพอ

1.4 ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน มีกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนเห็น ความสำเร็จของการเรียน และส่งเสริมให้นักเรียนกล้าแสดงออกอย่างเต็มที่ มีกิจกรรมที่ช่วยสร้าง ความ

สัมพันธ์และความเข้าใจระหว่างสำนักเรียนกับชุมชนให้มากขึ้น

1.5 ด้านการวัดผลและประเมินผล การวัดผลและประเมินผลของสนามหลวงควรมีการปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับปัจจุบันมากยิ่งขึ้น ปรับปรุงระบบและรูปแบบการตรวจของสนามหลวงให้เป็นมาตรฐานมากขึ้น สนับสนุนให้ผู้สอนและผู้เรียนให้ความสำคัญกับการนำผลการประเมินในแต่ละครั้งไปปรับปรุงตนเอง

2. ข้อเสนอในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาการบริหารจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีในจังหวัดอื่นบ้างเพื่อเปรียบเทียบผลการศึกษาว่าเป็นอย่างไร

2.2 ควรศึกษาการบริหารจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีในระดับภาคบ้างเพื่อจะได้ทราบถึงผลการศึกษาในวงกว้างขึ้นไปอีกว่าเป็นอย่างไร

2.3 ควรศึกษาการบริหารจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีในจังหวัดชัยภูมิในรายด้านอื่นๆ ที่แตกต่างออกไป เพื่อให้ทราบผลการศึกษาที่หลากหลาย

2.4 ควรศึกษาความพึงพอใจต่อการบริหารจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ในจังหวัดชัยภูมิ เพื่อให้ทราบถึงความพึงพอใจเกี่ยวกับการบริหารจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ในจังหวัดชัยภูมิและนำมาปรับปรุงคุณภาพเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพด้านการบริหารจัดการต่อไป

7. องค์ความรู้ที่ได้รับ

จากการวิจัยเรื่อง รูปแบบการบริหารจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและบาลี ของคณะสงฆ์จังหวัดชัยภูมิ ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์สภาพการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและบาลีของจังหวัดชัยภูมิ 5 ด้านจากการสำรวจ พร้อมทั้งวิเคราะห์แนวทางการบริหารจัดการศึกษา ศึกษาและวิเคราะห์รูปแบบการพัฒนาจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและบาลี ของจังหวัดชัยภูมิ 5 ด้านสามารถสรุปเป็นองค์ความรู้จากการวิจัย ดังแผนภาพที่ 1

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้รับ

เอกสารอ้างอิง

- กรมการศาสนา. (2565). รายงานสถานภาพการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมทั่วประเทศ. กรุงเทพฯ: กระทรวงวัฒนธรรม.
- ปัญญา คล้ายเดช. (2564). การพัฒนาเครือข่ายการจัดการศึกษาคณะสงฆ์ เพื่อรองรับการพัฒนาสังคมไทยในศตวรรษที่ 21. วารสารสถาบันวิจัยพินิตธรรม, 8(2), 141-153.
- พระครูปลัดสวญ จิตธมโม (บัวแก้ว). (2561). แนวทางการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนสำหรับโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม จังหวัดสมุทรปราการ. (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต).
- พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช). (2556). พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ ชุดคำวัด. กรุงเทพฯ: เลียงเชียง.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2546). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพิจิตรธรรมพาที (ชัยวัฒน์ ธมฺมวฑฺฒโน). (2544). นักเทศนายุคโลกาภิวัตน์. กรุงเทพฯ: เลียงเชียง.
- พระมหาศรภูมิ สิริวัฒน (จิตรจำนงค์). (2557). การบริหารจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีจังหวัดสุราษฎร์ธานี. (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

- พระมหาสมพงษ์ เกศานุช และคณะ. (2561). รูปแบบพัฒนาการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม และแผนกบาลีของสำนักศาสนศึกษาในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 8. *วารสารวิชาการธรรมทรรศน์*, 8(1), 1-12.
- พระมหาสุธรรม สุรัตน์ (แก้วเคน). (2564). แนวทางการพัฒนาหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีสู่ความเป็นเลิศ. *วารสารนิตยสารเสียงธรรมจากมหายาน*, 7(1), 35-46.
- มาณี ไชยธีรานุวัตรศิริ. (2554). *บทบาทคณะสงฆ์ในยุคโลกาภิวัตน์: กรณีศึกษาในภาคเหนือและภาคใต้*. (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สมพงษ์ สมานจิต. (2564). ปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาการเรียนการสอนในโรงเรียนพระปริยัติธรรม: กรณีศึกษาจังหวัดชัยภูมิ. *วารสารวิจัยพระพุทธศาสนา*, 10(2), 45-60.
- เสริมศิลป์ จูไรสง. (2548). *การประเมินการใช้หลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกธรรมชั้นตรี โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม จังหวัดแพร่*. (รายงานการวิจัย). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.